

ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ГЕОГРАФІЯ: «ТОЧКИ ЩАСТЯ» ТА БОЖЕСТВЕННІ ЛАНДШАФТИ

Бейдик О. О.

*доктор географічних наук, професор, професор кафедри географії та туризму
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Донець І. А.

*кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та туризму
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Будь-яка наука або науково-практичний напрям, як її відгалуження, спрямовані на пізнання законів природи і соціуму з метою їх використання задля безконфліктного існування людини на Землі. Але сучасні реалії зовсім інші: людство знаходиться в черговій смузі катаклізмів та екзистенційних випробувань, під час яких виникає безліч питань щодо його виживання, призначення і ролі науки (в т. ч. географії, психології), релігії, адаптації людського світогляду до мінливої геополітичної ситуації [5, 10, 16].

Предмет-об'єктною сутністю та метою публікації є поглиблення інноваційного уявлення про географічну та біосоціальну складові поняття «точки щастя» та введення в науковий обіг (в порядку обговорення) дефініції «божественні ландшафти». У зв'язці практично-філософської та географічної площини ці категорії розглядаються як чинник резильєнтності, що поглиблює теорію рекреаційної географії та позиції і ролі людини у географії в цілому.

Чотири вершини Апокаліпсису—чума, війна, голод, смерть, як і в інші екзистенційні періоди, і зараз не припиняють своєї ходи планетою (хоча чума і холера «загнані у кут», інші хвороби – віч / снід, covid-19, туберкульоз, тропічна лихоманка щорічно забирають мільйони життів; від ДТП щорічно в світі гине до 1,5 млн осіб, а близько 1 млн закінчують життя самогубством; постійні війни та військові конфлікти забирають сотні тисяч життів щорічно, а понад 2,3 млн осіб не мають доступу до мінімального харчування, з них 9 млн щорічно вмирають). Але принаймні частина людства шукає шляхи та алгоритми раціональної та конструктивної поведінки, які можуть знаходитись в площині релігії, науки (географія, психологія, валеологія), світогляду (практична філософія). Одним із проявів цього пошуку виступають, на наш погляд, «точки щастя» та «божественні ландшафти». Божественні ландшафти – переважно гірські природно-територіальні комплекси, які є складовою певного релігійного середовища (світового, національного, регіонального, місцевого); територія з позитивними формами рельєфу та високою духовністю, де переважає релігійна функція (культові споруди та пов'язані з ними діяльність, паломництво,

просвітництво, реставрація). «Точки щастя» – локації природного або антропогенного походження (населені пункти, маєтки, ландшафти, технічні системи), де результативно розкривається творчий, науковий, духовний, фізичний потенціал людини; місця осяяння, духовного, наукового, фізичного підйому. Введення цих понять є логічно науковою реалією після того, як позаду залишилися вкарбовані у власний світогляд враження і досвід від знайомства із понад 60-ма країнами світу і відвідування низки священних для представників різних релігій місць (Сігірія у Шрі-Ланці, Ангкор-Ват у Камбоджі, гора Ловчен у Чорногорії, національний парк Олімп і Метеори у Греції, церква св. Катерини на горі Мойсея у Єгипті, Фороська церква в Криму, Новий Афон у Абхазії та багатьох інших) [4, 7, 11]. Саме такі сакральні – великі і малі – ареали, розташовані переважно в гірській місцевості, ми називаємо «божественними ландшафтами», де зароджувались вічні твори літературного та образотворчого мистецтва, легенди та міфи, теологія та астрологія, які пережили століття. Крім того, наш тривалий досвід занурення в умови творчої праці, а також подібні історичні, біосоціальні (особистісні) приклади такого занурення і результативної творчості є об'єктивною підставою введення в науковий обіг поняття «точки щастя».

Категорії «щастя» та її прояву в різних аспектах присвячені численні публікації, авторами яких є і античні, і сучасні дослідники – філософи, психологи, географи, письменники [1-3, 6, 7, 9, 13, 14], а в Бутані поняття валового внутрішнього продукту замінили «валовим національним щастям». Рівень задоволення населення життям моніторить Міністерство щастя (подібні установи діють ще в кількох країнах). Щастя, за Аристотелем, полягає в розкритті потенціалу, який закладено в людині, коли вона прагне вдосконалюватися в межах обставин, які її оточують. Щастя – це розумна поведінка, що керується такими чеснотами як благодяння, совість, самодисципліна. Аристотель першим із філософів почав вивчати суб'єктивну модель щастя, а його етичне вчення охоплює все, що сучасні психологи пов'язують з особистим щастям – самореалізацію, здобуття «змісту існування», «потік» творчої участі в житті та «позитивні емоції». Крім того, результативні намагання розкрити зміст категорії «щастя» можна знайти в працях Демокрита, Сократа, Платона, Епікура, Марка Аврелія, Сенеки, Лао-цзи, Конфуція, Спінози.

Ми не будемо в цьому обмеженому форматі торкатися таких науково-практичних і актуальних для сучасної географії царин як «геопсихологія» та «психогеографія», дотичних до нашого дослідження, а лише зазначимо нижче спірне і суб'єктивне трактування їх сутності. «Геопсихологія» (термін А. Мінделл) – «психологія, що ґрунтується на відчутті землі». В основу цього напрямку покладено ідею про зв'язок людини та Землі (природні явища і катаклізми, поведінка тварин, ландшафти, які впливають на життя людини, її душевний стан, вектори поведінки, долю). Психогеографія – напрям соціальної психології та філософії, що вивчає психологічний вплив простору міста на людину.

Іноді або нерідко (це питання ми не досліджували) штучне або природне середовище перетворюється на «точку щастя» ще й тому, що є контрастом тому середовищу і тим обставинам, в яких до цього перебувала людина. Екзистенційні або трагічні сюжети змінюються іншими категоріями, категоріями тиші і спокою, безпеки і творчості. В цьому контексті наведемо слова щоденника В. Винниченка:

«Нехай український обиватель говорить і думає, що йому хочеться, а я їду за кордон, обтрушую з себе всякий порох політики, обгороджуюсь книжками й поринаю в своє справжнє, єдине діло – літературу... Тут у соціалістичній советській Росії я ховаю свою 18-літню соціалістичну політичну діяльність. Я їду, як письменник, а як політик я всією душею хочу померти».

Нижче наведено фрагменти прикладів ланцюжка: біосоціальні ресурси (видатні особистості– українські та зарубіжні) → «точки щастя» (місцевість, локація) → природне середовище та сфера діяльності особистості:

С. Далі (1904-1989) – Порт-Лігат (Іспанія) – приморський ландшафт + живопис;

О. Пушкін (1799-1837) – Болдіно (Росія) – лісостеповий та степовий ландшафт + поезія, проза;

І. Левітан (1860-1900) – Пльос (Росія) – прирічковий ландшафт + живопис;

М. Волошин (1877-1932) – Коктебель (Україна) – приморський, гірський ландшафт + поезія;

П. Чайковський (1840-1893) – Кам'янка (Україна) – прирічковий лісостеповий ландшафт + музичне мистецтво;

І. Айвазовський (1817-1900) – Феодосія (Україна) – приморський ландшафт + живопис;

Г. Клімт (1862-1918) – Шьорфлінг-ам-Аттерзе (Австрія) – приозерний ландшафт + живопис;

С. Сергєєв-Ценський (1875-1958) – Алушта (Україна) – приморський, гірський ландшафт + проза;

П. Пікассо (1881-1973) – Мужен (Франція) – приморський, гірський ландшафт + живопис, кераміка;

В. Винниченко (1880-1951) – Мужен (Франція) – приморський, гірський ландшафт + проза, драматургія.

Нагадаємо, що місто Мужен (Франція, регіон Прованс-Альпи – Лазурний берег, департамент Приморські Альпи) розташоване на висоті 260 м н.р.м., де відкриваються проникливі види Каннської затоки Середземного моря, Граса і Приморських Альп. Старовинна частина містечка занурена у середземноморські вічнозелені сади і парки, одним з яких є парк Вальмаск – три пагорби, вкриті лісом (вікові дуби, сосни, білі дуби, коркові дерева). В самому ж маєтку В. Винниченка («Затишок») і дотепер збереглась 300-річна олива, яка пам'ятає виникнення цього обійстя.

Особисто для нас впродовж тривалої професійної діяльності «точками щастя» в Україні були і залишаються локації, розташовані на узбережжі Чорного (рекреаційний комплекс «Чайка» в с. Берегове, Бахчисарайський р-н АР Крим, Україна) та Азовського (рекреаційний комплекс «Мотор» в м. Приморськ, Запорізька обл., Україна) морів із взірцевою інфраструктурою та оптимальною синергією природних компонентів.

Гори часто виступають геологічною та тектонічною основою, природним первинним цоколем для сакральних споруд або знакових релігійних символів і скрепів (статуя Христа Спасителя на г. Корковаду в Бразилії, Ріо-де-Жанейро) [11, 17]. Гори – це свобода і велич. Місце для відновлення психофізичного стану людини, пригод, випробування і розвитку власного тіла, духу і волі. Гори заспокоюють і надихають. Час тут завмирає, простір збільшується, а буденні

негарзди зникають. Людина перепрошивається, перепрограмується, змінює свій світогляд, а її самооцінка і сутність зростають та отримують нове дихання.

Чи можна віднести до «божественних ландшафтів» священні гори, релігійна функція яких не закріплена культовими спорудами? Певною мірою, так. Наприклад, Сагарматха (Джомолунгма, Еверест) у Непалі або 5 священних гір у Китаї, які завжди приваблювали відлюдників, поетів, мандрівників – Тайшань, Хуашань, Хеншань (пров. Хунань), Хеншань (пров. Шаньсі) та Суншань. Відомий давньокитайський географ і мандрівник Сюй Сяке вважав, що ці 5 гір можуть дати уявлення про гори Китаю взагалі: «Якщо ти побував на 5 горах, то тобі взагалі нема чого їздити в гори» [11].

- в теоретичному відношенні введено в науковий обіг поняття «божественні ландшафти» та поглиблено уявлення про «точки щастя» – локації наукового, творчого, фізичного осяяння та прориву; вказані дефініції розглядаються не тільки як географічні реалії, а і як чинники резильєнтності (стресостійкості) як окремого індивіду, так і людської спільноти в цілому, та елементи практичної філософії;

- викладений матеріал має міждисциплінарний характер, площина якого розглядається як стикова між географією, практичною філософією, релігієзнавством, рекреаційно-туристськими ресурсами;

- історичні постаті, наведені в тексті, позиціонуються як «міждисциплінарні анкери», які поєднують ландшафтно-географічні та суспільно-професійні категорії, що підтверджує та символізує антропоцентричний характер і географії, і рекреаційно-туристських ресурсів як її науково-практичну гілку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балбек С. Логіка творчості. Журнал Forbes Ukraine. Вересень, №7. 2021. URL :<https://forbes.ua/lifestyle/logika-tvorchestva-arkhitektora-slava-balbek-o-tom-kak-upravlyat-kreativnoy-komandoy-i-protivostoyat-tvorcheskomu-stuporu-16092021-2351>
2. Beidyk A., Komliev O., Donchenko L., Arsenenko I., Topalova O., Donets I. The Ukrainian Pryazovye: composition, uniqueness, variability of the recreational development. Часопис соціально-економічної географії. Випуск 32. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2022. С. 34-44.
3. Бейдик О. О., Арсененко І. А., Топалова О. І. Привабливість та сценарії рекреаційно-туристської перспективи українського Приазов'я. Теорія і практика берегознавства та природокористування : Зб. матер. міжнар. конф. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2022. С. 51- 55.
4. Воронов Ю. Н. В мире архитектурных памятников Абхазии. М. : Изд-во «Искусство», 1977. 176 с.
5. Даймонд Дж. Колапс. Чому одні суспільства занепадають, а інші успішно розвиваються. К. : Вид. група КМ-БУКС, 2019. 688 с.
6. Кривцов Н. Парящие в воздухе. Геосфера. Научно-художественный журнал путешествий, приключений, открытий. Июль 2007. С. 60-71.
7. Кун М.А. Легенды і міфи Давньої Греції. К. : Видавничий центр «Академія», 2002. 448 с.
8. Матейко А. Условия творческого труда. М. : «Мир», 1970. 300 с.
9. Мацко І. Секрети українського щастя, або Хюге по-українськи. К. : Саміт-книга, 2019. 208 с.
10. Печчеї А. Человеческие качества. М. : «Прогресс», 1984. 312 с.

11. Розуменко В.О. Непал, або Подорож в Гімалаї: подорожні нариси. К. : Вид. центр «Просвіта», 2003. 184 с.
12. Фезер Т. Сокровища человечества. Памятники истории, культуры и природные заповедники под охраной ЮНЕСКО. М. : БММ АО, 1997. 263 с.
13. Ханжуй Ли, Линьюй Фэн, Вэйминь Ши. Китай. Знакомство с древней культурой. М. : Вече, 2004. 208 с.
14. Холл Э. Счастье по Аристотелю. Как античная философия может изменить вашу жизнь. М. : Альпина нонфикшн, 2019. 298 с.
15. Чиксентмихайи М. Поток: Психология оптимального переживания. Изд-ство: Альпіна Україна, 2020. 461 с.
16. Шваб К. Четвертая промышленная революция. М. : Изд-во «Эксмо», 2017. 208 с.
17. Шварцбах М. Великие памятники природы (Известные места геологических исследований). М. : Изд-во «Мир», 1973. 336 с.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ГАСТРОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Заставецька Л. Б.

*доктор географічних наук, професор
кафедри географії та методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Заставецький Т. Б.

*кандидат географічних наук, доцент
кафедри географії України і туризму
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Ідіятов Б.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
кафедри географії та методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Порівняно із іншими країнами світу, Україна має унікальні умови, можливості та потенціал для розвитку гастрономічного туризму. Серед великої кількості важливих факторів, які сприяють формуванню різноманітних напрямів гастрономічного туризму та їх активного розвитку в Україні можна виділити декілька основних:

- історичні аспекти;
- культурні особливості;
- природно-географічні чинники;
- суспільні чинники.